

демократичних структур нової держави, а саме суспільство поступово буде ставати більш незалежним від держави.

Помаранчева революція 2004 р., яка носила глибоко демократичний характер стала важливим імпульсом формування в українському суспільстві активістської політичної культури. Революційні події в Україні, розвиток та поширення політичної культури участі серед значної частини громадян позитивно вплинули на якісні зміни в політичній системі, сприяли та сприяють її демократизації, звільненню від бюрократичних тенденцій та явищ, що набули масового характеру.

У підсумку це сприяло прийняттю політичної реформи, яка спрямована на якісні зміни в політичній системі, державному управлінню, формуванню та функціонуванню відповідальної влади. Саме масштабні трансформації в свідомості та політичній культурі українських громадян створюють необхідний фундамент тих перетворень, які дозволять наблизити політичне життя сучасної України до демократичних традицій та структур європейських країн. Все це повинно забезпечити економічний та соціокультурний розвиток населення України, що створить передумови для значного зростання добробуту народу, формування громадянського суспільства, утвердження демократичних цінностей у сучасному українському суспільстві.

Таким чином, процес формування демократичної політичної культури є важливою складовою частиною становлення правової держави і громадянського суспільства в Україні. Він дозволить збільшити кількість "позитивних" цінностей, що поділяються всіма членами суспільства, і забезпечить високий рівень консенсусу між окремими інститутами, суб'єктами політики, стійкість і життєздатність нової політичної системи в Україні.

Література

1. Головатий Н. Ф. Соціологія молодіж. – К., 1999. – 244 с.
2. Людина і світ. – 1997. – №8. – С. – 3 с.
3. Основи політології: Навч. посібник / Керівник авт. кол. Ф.М. Кирилюк., – К., 1995. – 336 с.
4. Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. – К., 2004. – 224 с.
5. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюк, – К., 2004. – 776 с.

The article analyses the content and essence of political culture as an important component of a political system. It highlights the state of political culture in Ukraine's modern society, identifies the ways and methods of shaping a democratic political culture in modern Ukraine.

Key words: *political culture, political system, political views, political institutions.*

УДК: 94 (477) "XX"

ББК: 63.3 (4 Укр.) 52

Ігор Гурак

СТУДЕНТСТВО У БОРОТБІ ЗА ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ЛЬВОВІ ТА ПОДІЇ 1 ЛИПНЯ 1910 РОКУ

На початку XX ст. представники української інтелігенції Східної Галичини активізували діяльність, спрямовану на заснування українського університету. У статті аналізується місце студентської молоді у цьому процесі. Особливу увагу автор звертає на студентське віче 1 липня 1910 р. У дослідженні також висвітлюється перебіг судового процесу над його учасниками та розглядаються наслідки цих подій для подальшої боротьби за відкриття вищого українського навчального закладу у Львові.

Ключові слова: *студентська молодь, український університет, судовий процес, Східна Галичина, вищий навчальний заклад, польські студенти, поліція.*

Вихідним моментом у змаганнях галицьких українців за власний університет став кінець XIX ст. Ідея організації української вищої школи в Галичині набула тоді суспільного резонансу; значною мірою вона була обґрунтована теоретично і розглядалася в Науковому товаристві імені Т.Шевченка, Народній раді та інших українських організаціях. Із початком XX ст. справа українського університету стала одним із найважливіших аспектів політичного життя коронного краю [22, 32-33]. Відомий політичний діяч, лідер Націонал-демократичної партії (далі – НДП) Кость Левицький зауважував, що в Галичині боротьба за університет стала "альфою і омегою наших національних змагань" [34, 366]. Поділяв цю думку інший активний член НДП, а на рубежі XIX – XX ст. один із провідників студентства Льонгин Цегельський. У 1902 р. він вказував, що ця проблема "захопила кращі сили українського суспільства та заповонила всі газети" [22, 32]. По-справжньому загальнонаціональної ваги університетська справа набула внаслідок виходу на арену політичної боротьби української академічної молоді, в авангарді якої були студенти Львівського університету [22, 33; 60, 369]. Найбільш резонансною подією в боротьбі студентської молоді за відкриття українського вищого навчального закладу стало віче 1 липня 1910 р. та судовий процес над його учасниками.

Ще в першій половині XX ст. у Галичині з'явилася низка праць, автори яких розглядали "університетське питання". Найбільш ґрунтовною серед них стала робота Василя Мудрого "Боротьба за огнище української культури в західних землях" [49]. У контексті суспільно-політичного життя русинів справа відкриття українського університету розглядалася очевидцем подій Костем Левицьким [34]. Серед істориків української діаспори "університетська проблема" висвітлювалася Іваном Лисяком-Рудницьким, Володимиром Леником, Володимиром Янівим та ін. [4; 35; 40; 72]. У радянські часи питання, пов'язані з відкриттям у Львові українського університету, залишалися поза увагою науковців, проте після здобуття Україною державної незалежності вони увійшли в коло наукових інтересів дослідників. Зокрема ця проблема займає центральне місце у дослідженнях Володимира Качмара [21-25]. У низці наукових статей та

монографії “За український університет у Львові. Ідею національної вищої школи в суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX – початок XX ст.)” історик простежив, як проблема впливала на діяльність різних груп галицького суспільства. Ті чи інші аспекти “університетської справи” висвітлюються в працях Романа Ковалюка та Миколи Кугутяка [27-33]. Значення Львівського університету для галицьких українців розглядали також Галина Атаманчук та Вікторія Стинська [1; 61]. Однак до цього часу перебіг студентського віче 1 липня 1910 р., що, на нашу думку, стало однією із визначальних подій у боротьбі галицьких українців за власний університет, та його наслідки не були предметом спеціального дослідження.

У зв'язку з цим у нашому дослідженні здійснено спробу висвітлити місце “університетського питання” в діяльності “академічної” молоді, проаналізувати перебіг студентського віча 1 липня 1910 р., з'ясувати, які наслідки мала ця подія для подальшої боротьби студентства за відкриття у Львові українського університету.

Згідно з імператорським рескриптом (розпорядженням) від 7 липня 1871 р. у Львівському університеті була відмінена як обов'язкова німецька мова навчання та зняті обмеження на використання польської та української мов. Таким чином, навчальний заклад став утраквістичним, тобто двомовним, з українською та польською мовами навчання. Однак поляки домоглися того, що в 1879 р. іншим розпорядженням мовою викладання в університеті була визнана польська [2, арк. 8 зв; 49, 46-47; 73, 21]. Невдоволені таким станом речей українські слухачі вищих навчальних закладів Австро-Угорщини вже на своїх перших зборах у 1880 та 1884 рр. висловлювалися за відкриття в університеті нових кафедр з українською мовою викладання [69, 10].

На якісно новому рівні “університетське питання” стало розглядатися галицькими українцями наприкінці 90-х рр. XIX ст. Протягом 1898 р. Наукове товариство імені Т.Шевченка, “Просвіта”, Народна рада направили на адресу уряду кілька меморандумів, у яких наголошували на необхідності відкриття у Львові українського університету. З подібною пропозицією 20 грудня 1898 р. (за іншими даними – весною 1899 р. [7, 61]) у Державній раді виступив посол Данило Тянячків [22, 32].

Тоді ж свою підтримку ідеї відкриття українського університету висловили студенти. Із приєднанням молоді до боротьби за університет ця справа набула загальнонаціонального масштабу та вийшла за межі культурно-освітньої сфери [59, 102; 60, 369]. 13 липня 1899 р. у Львові відбулося перше студентське віче, на якому розглядалося університетське питання. У своїх виступах доповідачі дали оцінку становища, яке займали українці у Львівському університеті; із культурницької, політичної та економічної позицій було обґрунтовано необхідність відкриття у Львові окремого українського вищого навчального закладу [3, 112-113; 51]. Відтак, більше як 500 учасників зборів, що представляли студентську молодь Львова, Відня, Кракова, Лубен, Пшібрам [58, арк. 65 зв, 66, 80], одногосно висловилися на підтримку відповідної пропозиції [69, 48].

Впродовж наступного десятиліття “університетське питання” відіграло важливу роль у житті українських студентів. Практично на всіх студентських зборах воно займало важливе, а іноді й ключове місце в

обговоренні. Зокрема, справа університету розглядалася на Другому віче українських студентів Австро-Угорщини (1900 р.), що було присвячено питанню самостійності України. Після виступу Михайла Галушинського на ньому підтримано резолюцію, у якій говорилося, що українська молодь “жадає від державного уряду заложення українського університету у Львові в якнайближчому часі” [6, 294, 321].

Під час з'їзду українських студентів у Львові 25-27 липня 1902 р. одногосно були підтримані ухвали, в яких зазначалося: “Українська молодь академічна зібрана на віче дня 25. VII. 1902 у Львові; I. уважає недостачу власного університету впливом ворожої українському елементів політики польської шляхти і її прислужників ... III. Взиває усіх товаришів до посвяти своїх сил для організації верств українського народу до боротьби, так за здобуття самостійного українського університету, як і за корінну зміну теперішнього ладу без огляду на наслідки для їхніх університетських студій – і особистої кар'єри...” [16, 133]. А студенти-русини Австро-Угорщини на своїх зборах, які проходили у Львові 15 червня 1906 р., прийняли резолюцію, що містила таке положення: “Українська молодь ... зібрана на вічу дня 15 червня 1906 р. виказує українським студентам Львівського університету свою шану за їх боротьбу за реалізацію постулату самостійного університету у Львові...” [20].

Так само питання відкриття вищого навчального закладу для галицьких українців було предметом обговорення учасників з'їзду слов'янської студентської молоді в Празі, що проходив 25 – 30 червня 1908 р. З'їзд ухвалив резолюцію, в якій засуджувалися кроки галицького крайового уряду, спрямовані на дедалі більше нівелювання прав українців у сфері шкільництва, а водночас висловив підтримку ідеї відкриття окремого українського університету у Львові [9, 168; 17; 18; 19].

Ця справа обговорювалася також на Першому [10, арк. 8; 26, арк. 4] та Другому всеукраїнських студентських з'їздах. Зокрема на Другому з'їзді у липні 1913 р. дискусії на тему відкриття українського університету тривали цілий день. Із цього питання одногосно було ухвалено п'ять резолюцій, серед яких відзначимо звернення до уряду, українських послів, а також заява стосовно того, що молодь до здобуття самостійного університету у Львові не гребуватиме ніякими методами боротьби [50, 82; 62].

Активна діяльність студентської молоді викликала різку протидію з боку керівництва Львівського університету. Відповідаючи на це, українські студенти використовували найрізноманітніші методи боротьби. Зокрема, у кінці 1901 р. вони вдалися до сецесії, під час якої з Львівського в інші університети імперії перевелися майже всі українські слухачі (станом на кінець 1901 р. університет залишили 583 студенти) [25, 29]. Протестуючи проти обрання ректором університету одного із винуватців сецесії професора Фіялка, 16 жовтня 1903 р. студенти обкидали його яйцями [38, арк. 33; 39, арк. 12 зв, 13, 14; 57; 71]. У справі утворення при Львівському університеті правничого факультету з українською мовою викладання 9 грудня 1904 р. представники молоді були на прийомі в міністра віросповідання та освіти Австрії Гартеля [34, 400]. Виступаючи проти проведення іматрикуляції (офіційної посвяти у студенти) польською мовою, українські студенти розпочали 23 січня 1907 р. акцію протесту, в процесі якої в університеті було зведено кілька барикад, знищено портрети попередніх ректорів і т. ін. [22, 66-67; 48].

З новою силою українсько-польське протистояння розгорілося в 1910 р. У травні польські студенти, спровоковані часописом "Stowo polske", упродовж майже десяти днів не допускали українських студентів у приміщення університету. Тільки завдяки втручання українських послів і за посередництвом прем'єр-міністра Австрії Бінерта вдалося припинити блокаду та запобігти конфлікту між українською та польською молоддю. Під час переговорів українським студентам пообіцяли, що питання університету "буде взято під серйозний контроль", а ті, зі свого боку, зобов'язалися відмовитися від "реваншу" [56].

Після згаданих вище подій у травні 1910 р. у Відні якийсь час велися розмови про український університет. Однак коли міністр просвіти і віросповідання Австрії, виступаючи 30 червня 1910 р. на засіданні бюджетної комісії, навіть не згадав про цю справу, окремі групи української галицької інтелігенції почали сумніватися у можливості її реалізації найближчим часом. До цих осіб належало і більшість представників студентської молоді. Щоб проаналізувати та дати оцінку ситуації, що склалася, ними на 1 липня 1910 р. було скликане нелегальне віче. У цей день в одній із університетських аудиторій між українськими та польськими студентами відбулася збройна сутичка, під час якої був смертельно поранений слухач правничого факультету, член Української соціал-демократичної партії (далі – УСДП) та лідер радикального крила студентського товариства "Академічна громада" Адам Коцко [22, 80; 36, 26 зв; 63, арк. 42, 78-78 зв; 64, арк. 46; 70, 15-17].

Організоване Комітетом української молоді віче розпочало роботу о 7 годині ранку в залі товариства "Сокіл". Невдовзі після його початку було запропоновано, що віче у справі університету повинно відбуватися в самому навчальному закладі. Зважаючи на це, роботу зібрання продовжили о 9 годині в III залі університетського будинку. У присутності приблизно 200 представників української молоді з рефератом, присвяченим "університетському питанню", виступив голова Українського студентського союзу Микола Залізняк [42] – студент із Наддніпрянської України, виходець із Криму [37, арк. 10]. Під час його, як тоді казали, "відчиту" організаторам віче повідомили, що польські студенти в коридорі роблять барикаду. Однак Микола Залізняк та головуючий на зборах Адам Коцко закликали українських студентів не звертати на це увагу [43]. Тільки після закінчення виступу вічевики почали виходити з зали на коридор. Тут між ними та представниками польської студентської молоді відбулася сутичка. Спочатку студенти кидали одні в других поліна, а згодом між сторонами відбулася перестрілка з пістолетів, внаслідок якої Адам Коцко отримав вогнепальне поранення в голову, від чого помер [70, 15-17; 64, арк. 118-119].

Майже відразу після цього в приміщенні університету з'явилися поліцейські. Ними у I, II та IV залах було затримано близько 300 осіб, з яких 127 зазнали "превентивного арешту" (попереднього затримання до з'ясування обставин) [56; 64, арк. 47]. При цьому склалася парадоксальна ситуація: серед арештованих були тільки українці, тоді як поляки, фігурували лише в якості свідків [56].

Події 1 липня 1910 р. дають підстави припускати, що в цей день проти української молоді була здійснена добре спланована акція, що мала на меті дискредитувати студентів перед галицьким суспільством та

завдати відчутного удару їхньому рухові. Опосередковано про це може свідчити низка фактів. Зокрема, керівництво університету, котре було повідомлено про віче (проректор Львівського університету Марс у суді засвідчив, що дізнався про нього від двох польських студентів ще 30 червня), не запобігло конфліктові шляхом закриття університету, як це було зроблено в травні 1910 р. [64, арк. 117]. Крім того, представники університетської служби, які знали про заплановані збори [64, арк. 117], замість того, щоб не допустити сутички, узяли в ній участь на боці польських студентів [65]. Не зовсім адекватною, на нашу думку, була поведінка в цей день також комісара поліції, котрий очолював прибулий до університету загін. Так, коли присутні закликали його затримати втікаючих із ректорського коридору поляків, які перед тим стріляли в українців, той відповів, що не може одночасно "бути тут і там" [43]. І це тоді, коли, як він сам зізнався, під його керівництвом у той день було 70 поліцейських [46]. Наші припущення підтверджують і свідчення Дениса Сумика, який зазначав, що 1 липня навколо університету були зібрані не тільки слухачі цього вузу, а й польські студенти Вищої школи ветеринарної медицини (Львів) та Рільничої академії у Дублянах [44].

Студентське віче й трагічний випадок із Адамом Коцком викликали широкий резонанс серед українців. Через це галицька влада, побоюючись перетворення похорону загиблого на масштабну демонстрацію, змусила перенести його з 3 (неділі) на 4 липня (понеділок). Однак ні ця зміна, ані несприятливі погодні умови не стали на заваді перетворення поховання на масову акцію. Навіть польський часопис "Głos polskie partij Socjalno-Demokratycznej" помістив на своїх шпальтах статтю, в котрій говорилося, що на похороні спостерігався "надзвичайний рух", а промови над могилою тривали майже 6 годин. Після церемонії поховання на могилі залишилося приблизно 100 вінків та букетів квітів [74]. Про виняткове значення цієї події для галицького суспільства свідчить прибуття на кладовище та виступи над могилою покійника послів Костя Левицького, Кирила Трильовського, Льонгина Цегельського, історика Михайла Грушевського [8, 31]. Смерть Адама Коцка не залишилася непоміченою і за межами Львова. У наступні роки 1 липня стало днем жалоби, коли крім богослужінь за Адамом Коцком організовувалися віча та демонстрації на підтримку відкриття українського університету [52, арк. 11].

Більшість арештованих студентів після чотирьохденного утримання у в'язниці були відпущені. Надалі окремих студентів звільняли, інших повторно затримували, так що у в'язниці зазвичай перебувало приблизно 25 осіб [53]. Умови перебування під вартою були досить важкими. У львівській газеті "Діло" повідомлялося, що навіть у неділю, коли затриманих відвідували родичі, студентам було заборонено отримувати від них продукти харчування [54]. Батько одного з ув'язнених, звертаючись до адвоката й відомого громадського діяча Володимира Старосольського, зазначав, що він двічі прибував до Львова, однак йому жодного разу не було дозволено зустрітися з сином [64, арк. 99]. Така ситуація зберігалася до середини вересня. Тільки 18 вересня були звільнені всі затримані, крім "обтяжених", як тоді говорилося, Миколи Залізняка та Осипа Охримовича. Вони залишили в'язницю після внесення грошової застави через вісім днів [56].

Суд над студентами, відповідно до кількості осіб отримав назву “процесу 101”, розпочався 14 лютого 1911 р. Серед дванадцяти адвокатів, які захищали представників української молоді, були такі чільні галицькі діячі, як Сидір Голубович, Анатолій Кос, Кость Левицький, Володимир Охримович, Володимир Старосольський, Кирило Трильовський та ін. [41]. Зважаючи на те, що слідство носило антиукраїнське спрямування (велось лише проти українських студентів, тоді як проти представників польської молоді не було висунуто жодного звинувачення), захисники звернулися до трибуналу у Відні, просячи замінити для цієї справи місцевих польських працівників суду нейтральними та незаангажованими суддями. Однак їм було відмовлено [70, 7].

Через велику кількість осіб, що мали бути вислухані як звинувачені або як свідки, судовий процес тривав майже п'ять місяців і завершився на початку липня 1911 р. У ході судових засідань помітним було упереджене ставлення до українців. Це проявилось, зокрема в тому, що українським адвокатам було відмовлено в допиті понад 60 свідків, котрих вони запропонували [66]. Крім того, не мали ніяких юридичних наслідків свідчення, в яких містилися звинувачення представників польської сторони (підкреслимо, що ні судові органи, ні Сенат Львівського університету так і не розглядали їхньої поведінки під час подій 1 липня 1910 р.) [43; 44; 47; 68]. За таких обставин логічним виглядає остаточний вирок суду: всіх звинувачених визнали винними і застосували до них як покарання тюремні ув'язнення строком від 14 днів до 3 місяців.

Ще одним негативним наслідком судового процесу стало звільнення його учасників з університету [70, 46]. А стосовно смерті Адама Коцка слідчі “встановили”, що його було поранено самими ж українськими студентами. Це саме підтвердила судово-медична експертиза [22, 82]. Таким чином, польським студентам ні на “процесі 101” [22, 38], ні пізніше не було висунуто жодного звинувачення (і це при тому, що, за свідченням кількох очевидців, під час сутички вогнепальна зброя застосовувалася не тільки українцями, а й поляками [43; 45; 67; 68]). До того ж крім Адама Коцка вогнепальне поранення отримав ще один українець – Роман Леонтович [41]).

Безперечно, розслідування, судовий процес та вирок мали негативні наслідки для української інтелігенції і насамперед студентів, які зазнали переслідувань з боку поліції й університетського Сенату [55]. Проте, з іншого боку, події 1 липня 1910 р. значно активізували галицькі політичні сили (НДП, українських представників Державної ради). Зокрема, ще в день, коли відбулося віче, українське парламентське представництво склало ногу протесту австрійському урядові, в якій звинувачувало поляків у провокації та вбивстві Адама Коцка. Починаючи з 1911 р. гасло самостійного українського університету у Львові стало одним із головних положень політичної платформи НДП на парламентських виборах. Відстоюючи цю ідею, парламентарі згодом вдалися до досить радикальних методів ведення боротьби. Скажімо, 26 березня 1912 р. українські політики, протестуючи проти нехтування австрійськими владними структурами прагнень галицьких українців щодо власного університету, зірвали парламентське засідання [22, 84-86].

Після липневих подій та судового процесу значних змін зазнала тактика й методи студентської боротьби за університет. Якщо в

попередній період головні події, пов'язані з нею, відбувалися переважно у Львові, то в передвоєнні роки акції охопили цілу Галичину. Повітові секції Українського студентського союзу проводили в селах віча на підтримку університету, а також брали участь у заходах такого роду, організованих іншими організаціями чи окремими людьми [5, арк. 16; 13, арк. 2; 14, арк. 4; 15, арк. 2]. Про масштаби цієї діяльності може свідчити хоча б той факт, що лише члени перемишльської секції впродовж року, починаючи від 1 листопада 1911 р., виступили в повіті з 26 рефератами стосовно університетської справи [12, арк. 9 зв]. При цьому студентська молодь намагалася узгоджувати свої кроки з представниками найрізноманітніших політичних сил. Зокрема, у червні 1912 р. студенти спільно з представниками Української радикальної партії (далі – УРП), НДП та УСДП утворили комітет, який займався організацією масових демонстрацій, спрямованих на досягнення тієї самої мети [11, арк. 17].

Спільні зусилля української громадськості, послів та студентів привели до того, що у січні 1914 р. було укладено українсько-польську угоду, у котрій поряд із справою реформування виборчої системи містилось положення про відкриття українського університету у Львові. А 14 лютого 1914 р. Галицький сейм ухвалив новий виборчий закон, у якому значилося, що з 62 місць у сеймі, що їх мали отримати українці, одне відводилося ректору українського університету [33, 19].

Отже, починаючи з кінця 90-х рр. XIX ст., студентська молодь зайняла чільне місце в боротьбі за відкриття у Львові українського університету. Поряд із сецесією 1901 р. другою ключовою подією в цьому напрямку стало нелегальне віче 1 липня 1910 р. та “процес 101”, що був здійснений над його учасниками. Після зборів, які українські студенти проводили в одному з університетських залів, між ними та представниками польської молоді відбулася сутичка, під час якої смертельно поранили українського студента Адама Коцка. Після початку перестрілки в університет увійшла поліція й безпідставно арештувала тільки українців, тоді як польські студенти могли вільно залишати місце події. Антиукраїнське спрямування було характерне також для судового процесу, який відбувався над студентами. Представники польської молоді у ньому фігурували лише як свідки.

Події 1 липня та “процес 101” помітно вплинули на галицьке суспільство загалом і на студентство зокрема. З одного боку, вони активізували діяльність політиків та пересічних галицьких українців, а з іншого – спричинилися до зміни молоддю тактичних прийомів боротьби. Зокрема, якщо до 1910 р. акції, спрямовані на підтримку відкриття українського університету, проводилися студентами зазвичай у Львові, то в останні передвоєнні роки багато таких заходів організовувалося ними в повітових містах та селах краю. У підсумку це стало одним із чинників, який змусив поляків на початку 1914 р. визнати право українців на власний університет. Інше питання, що через війну, заснувати його у визначені терміни не вдалося.

Література

1. Атаманчук Г. Створення вищих навчальних закладів Галичини і формування системи академічної освіти (1867 – 1914) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Історія”, 2004. – Вип. 10.

2. Брошура "Із польсько-українських відносин Галичини" // Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 1235 (Грушевський М.С.). – Оп. 1. – Спр. 191.
3. В.Г. Справа українсько-руського університету у Львові // Літературно-науковий вісник. – 1899. – Т. 7. – Ч. II. – С. 111-114.
4. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: Нарис політичної історії. – К., 1993.
5. Донесення староств у мм. Бережани, Зборів, Золочів і ін. дирекції поліції у Львові і Кракові про проведені збори, мітинги і демонстрації за створення українського університету у Львові // Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУ у м. Львові). – Ф. 146. – Оп. 8. – Спр. 1306.
6. Друге віче української академічної молодіжи // Молода Україна. – 1900. – Ч. 8. – С. 291-324.
7. Дутчак І.Г. Боротьба за український університет у Львові (1899 – 1902 рр.) // Питання історії України. Збірник наукових статей. Чернівецький державний університет ім. Ю.Федьковича. Кафедра історії України. – Т. 2. – Чернівці, 1998. – С. 61-69.
8. Житє і смерть Адама Коцка. – Львів, 1910.
9. Залізник М. Всеслов'янський з'їзд поступової академічної молодіжи // Літературно-науковий вісник. – 1908. – Т. 43. – С. 167-171.
10. Звернення інформаційного бюро про організацію і проведення I з'їзда української молоді у м. Львові і накази делегатам з'їзду // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2760.
11. Звернення студентських організацій до українського населення, молоді і студентів про політичне та економічне становище українців // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2758
12. Звіт про діяльність за 1911 – 1912 рр., статистична відомість, листи та інші документи секції в м. Перемишлі // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 400. – Оп. 1. – Спр. 22.
13. Звіт про діяльність за 1911 – 1912 рр., статистичні відомості, листи та інші документи секції у м. Стрий // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 400. – Оп. 1. – Спр. 29.
14. Звіт про діяльність, статистична відомість, списки членів та інші документи секції в місті Дрогобичі (1911 – 1912) // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 400. – Оп. 1. – Спр. 15.
15. Звіт про роботу організаційної комісії за лютий – квітень 1912 р. // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 400. (Український студентський союз, м. Львів). – Оп. 1. – Спр. 10.
16. З'їзд академічної молодіжи // Молода Україна. – 1902. – Ч. 4. – С. 133-136.
17. З'їзд поступового слов'янського студентства // Діло. – 1908. – 26 н. ст. (13 ст. ст.) червня.
18. З'їзд поступового слов'янського студентства // Діло. – 1908. – 29 н. ст. (16 ст. ст.) червня.
19. З'їзд поступового слов'янського студентства // Діло. – 1908. – 4 н. ст. липня (21 ст. ст. червня).
20. З'їзд руської молодіжи // Діло. – 1906. – 4 (17) липня.
21. Качмар В. Деякі штрихи боротьби наддніпрянців – студентів Львівського університету за його український характер на початку ХХ

- ст. // Наукові зошити історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка. Збірник наукових праць. – Львів, 1999. – Вип. 2. – С. 114-116.
22. Качмар В. За український університет у Львові. Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). – Львів, 1999.
23. Качмар В. Питання про створення українського університету у Львові в австрійському парламенті на початку ХХ ст. // Львів: Місто – суспільство – культура: Збірник наукових праць / за ред. М.Мудрого. – Львів, 1999. – С. 421-430.
24. Качмар В. Справа українського університету на тлі польсько-українських суперечностей у Галичині 1901 – 1908 рр. // Проблеми слов'янознавства. – Львів, 2002. – Вип. 52. – С. 47-58.
25. Качмар В. Суспільно-політичне відлуння сецесії українських студентів з Львівського університету в грудні 1901 р. // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип. 34. – С. 289-299.
26. Книга протоколів засідань членів комітету кружка Української прогресивної молоді // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2784.
27. Ковалюк Р. "Академічна громада" і проблема українського університету у Львові // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. І.Франка. Львів, 2002. – Вип. 6-7. – С. 260-272.
28. Ковалюк Р. "Ватра" академії. – Львів, 1999.
29. Ковалюк Р. Національно-патріотичний рух студентської молоді Галичини в 1900 – 1914 рр. // Галичина: науково-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ. – 2002. – № 6. – С. 35-46.
30. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. ХІХ – ХХ ст. – Львів, 2001.
31. Кугутяк М. Боротьба за український університет була боротьбою за державність // Галичина. – 1992. – 15 вересня.
32. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993.
33. Кугутяк М. Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848 – 1918) // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Матеріали конференції "Український Вільний Університет з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування". – Львів, 13 – 14 лютого 1992 р. – Мюнхен – Львів, 1993. – С. 16-20.
34. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848 – 1914 на підставі споминів. – Львів, 1926.
35. Ленник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). – Мюнхен – Львів, 1994.
36. Листи Ганкевича Л. і Ганкевича М. // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 387. – Оп. 1. – Спр. 43.
37. Листування з органами державної безпеки про діяльність "Українського Студентського Союзу" і інших українських націоналістичних товариств у воеводстві // Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 341.

38. Листування із Намісництвом у Львові і Крайовою шкільною радою про надання характеристик на студентів української національності з додатком вироку крайового суду учасникам демонстрації українських студентів у Львові в 1903 р. // Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф.350. – Оп. 1. – Спр. 2533.
39. Листування Намісництва у Львові і Крайовою шкільною радою про стипендію і прийняття на роботу з додатком вироку крайового суду учасникам демонстрації українських студентів у Львові у 1903 р. // ДАЛО. – Ф. 350. – Оп. 1. – Спр. 2534.
40. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – Т. 1. – К., 1994.
41. Масовий процес українських студентів перед польським судом // Діло. – 1911. – 14 н. ст. (1 ст. ст.) лютого.
42. Масовий процес українських студентів перед польським судом // Діло. – 1911. – 16 н. ст. (3 ст. ст.) лютого.
43. Масовий процес українських студентів перед польським судом // Діло. – 1911. – 17 н. ст. (4 ст. ст.) лютого.
44. Масовий процес українських студентів перед польським судом // Діло. – 1911. – 18 н. ст. (5 ст. ст.) лютого.
45. Масовий процес українських студентів перед польським судом // Діло. – 1911. – 21 н. ст. (8 ст. ст.) лютого.
46. Масовий процес українських студентів перед польським судом // Діло. – 1911. – 20 н. ст. (7 ст. ст.) березня
47. Масовий процес українських студентів перед польським судом // Діло. – 1911. – 31 н. ст. (18 ст. ст.) березня.
48. Ми є! Ми тут! // Гайдамаки. – 1907. – 26 січня.
49. Мудрий В. Змагання за українські університети в Галичині. – Львів – Нью-Йорк, 1999.
50. Наш з'їзд. Резолюції // Шляхи. – 1913. – Ч. 7.
51. Новинки // Галичанинъ. – 1899. – 3 (5) юля.
52. Повідомлення про видання української газети “Рідна школа” // ДАІФО. – Ф. 225 (Станіславська Державна Прокуратурія м. Станіслав). – Оп. 1. – Спр. 117.
53. По кривавих подіях // Діло. – 1910 – 9 серпня н. ст. (27 ст. ст. липня).
54. По кривавих подіях // Діло. – 1910. – 22 н. ст. (9 ст. ст.) серпня.
55. По кривавих подіях // Діло. – 1910. – 2 н. ст. листопада (20 ст. ст. жовтня).
56. Польський суд почався // Діло. – 1911. – 14 н. ст. (1 ст. ст.) лютого.
57. Послідня подія в університеті // Воля. – 1903. – 15 жовтня.
58. Примірники газети “Діло” з статтями про справу українського університету у Львові // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 361. – Оп. 1. – Спр. 162.
59. Савчук Б.П. Студентство в боротьбі за український університет у Львові (1919 – 1925 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 1999. – Вип. II. – С. 101-111.
60. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1993.
61. Стинська В.В. Львівський університет на початку ХХ століття – осередок наукового та політичного життя студентства // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2001. – Вип. IV-V. – С. 199-203.
62. Студентський конгрес // Діло. – 1913. – 4 н. ст. липня (21 ст. ст. червня).

63. Судові справи українських студентів Львівського університету, обвинувачених у організації виступів за свої права // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 415.
64. Судові справи Шавеля С., Шавеля Ф., Шаленської М., Шаля Й. // ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 389.
65. Українські студенти перед польським судом // Діло. – 1911. – 27 н. ст. (14 ст. ст.) квітня.
66. Українські студенти перед польським судом // Діло. – 1911. – 8 н. ст. червня (26 ст. ст.) травня.
67. Українські студенти перед польським судом // Діло. – 1911. – 16 н. ст. (3 ст. ст.) червня.
68. Українські студенти перед польським судом // Діло. – 1911. – 28 н. ст. (15 ст. ст.) червня.
69. Українсько-руський університет. Пам'яткова книга першого віча... – Львів, 1899.
70. Хто вбив Коцка? – Львів, 1911.
71. Ще не загинула козацька мати // Гайдамаки. – 1903. – 20 жовтня.
72. Янів В. Студентство // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. – К., 1995.
73. Якимович Б. Український таємний університет у Львові і Український Вільний Університет: до питання генези // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Матеріали конференції “Український Вільний Університет з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування”. – Львів, 13 – 14 лютого 1992 р. – Мюнхен – Львів, 1993. – С. 21-26.
74. Pogrzeb Adama Kocki // Glos polskiej partyi Socialno-Demokratycznej. – 1910. – 6 lipca.

In the beginning of the XX th century the representatives of the Ukrainian intellectuals of Eastern Halychyna intensified activity that was directed to founding of the Ukrainian university. The place of student's youth in this process was analyzed in this article. The author concentrates his attention on the student's gathering on July, 1 1910. The course of judicial process over its participants and the outcomes of these events for the following struggle for opening the higher Ukrainian educational institution in Lviv have been considered in this research.

Key words: student's youth, Ukrainian university, judicial process, Eastern Halychyna, higher educational institution, Polish students, police.